

NATUURLIJKE TUINEN & LANDSCHAPPEN

INSPIRATIE VOOR ONTWERP EN BEPLANTING

NIGEL DUNNETT

TERRA

07

**Voorwoord
van Piet Oudolf**

08

**Inleiding
Planten voor mensen**

22

Vanaf het begin

52

**Wat is eigentijds
naturalisme?**

70

**De natuur
bekijken**

104

**Toolkit voor
beplantingsontwerp**

164

**Natuur van
de toekomst**

208

**Richtlijnen voor
cultivering**

230

Nawoord

**Verder lezen 232 / Dankwoord 233 /
Register 234 / Over de auteur 239**

VOORWOORD

Ik ontmoette Nigel voor het eerst toen hij nog een jonge onderzoeker was, en ik heb zijn werk sindsdien altijd op de voet gevolgd. We bezochten samen vele workshops, seminars en conferenties en naarmate ik Nigel beter leerde kennen, besepte ik hoezeer onze opvattingen over tuinontwerp overeenkomen – vooral als het gaat om naturalistische beplanting en hoe deze intense gevoelens bij mensen kan oproepen. Ik ben altijd onder de indruk geweest van Nigels prachtige tuinen en landschappen, die er heel natuurlijk uitzien, maar waaraan gedetailleerd wetenschappelijk onderzoek ten grondslag ligt.

Nigel behoort tot de kleine groep ontwerpers die voor particuliere opdrachtgevers werken, maar met evenveel enthousiasme legt hij natuurlijke tuinen aan in steden en openbare ruimten. Dat is geen eenvoudig werk, zoals ik zelf goed weet, maar in ons veranderende klimaat wél heel belangrijk. Dat is ook wat Nigels *high-impact, low-input*-ideeën zo essentieel maakt. In dit boek vind je talloze voorbeelden van zijn bijzondere werk, waaronder daktuinen, regentuinen en stedelijke weidetuinen.

Ik vond het boeiend om te lezen hoe Nigels belangstelling voor planten is ontstaan. Hij beschrijft hoe hij al op jonge leeftijd werd gegrepen door de indrukwekkende pracht van natuurlijke landschappen. Deze vormende ervaringen brachten hem ertoe om decennialang wildeplantengemeenschappen te bestuderen. In een van de interessantste delen van dit boek kijkt Nigel naar een eenvoudige weide in China en weet daar een indrukwekkend aantal principes uit af te leiden, waarop hij vervolgens zijn beplantingsmethoden baseert.

Mijn hele werkzame leven heb ik mij met naturalistisch tuin- en landschapsontwerp beziggehouden. Het is een wereld van eindeloze mogelijkheden en een onuitputtelijke bron van vreugde, een terrein dat zich voortdurend ontwikkelt. We moeten altijd proberen ons te vernieuwen, de grenzen van het mogelijke te verleggen en spannende nieuwe concepten te bouwen op de fundamenten die eerder zijn gelegd. Dit boek is een springplank naar verdere ontwikkeling van naturalistische ontwerpen en zal een nieuwe generatie ontwerpers en tuiniers stimuleren om nieuwe, frisse ideeën toe te passen bij een milieubewuste benadering van de tuinarchitectuur.

Piet Oudolf

INLEIDING

We zijn nauw verbonden met de natuur. De natuur zit diep in onze kern, in ons bloed – onontkoombaar. De natuur maakt dat we ons compleet voelen. Wij hebben de natuur nodig, wat natuurlijk niet zo gek is: we maken er deel van uit. Het menselijk verlangen om tuinen aan te leggen en groene plekken te scheppen in zelfs de grauwste omgevingen, is de ultieme uitdrukking van die aangeboren verbinding met de wilde natuur. Ontwerpen met planten, de natuurlijke wereld op onze eigen manier uit te drukken: het brengt ons op een of andere manier dichterbij dat aangeboren verlangen om deel uit te maken van het grotere levensplan. Voor mij is ontwerpen met planten daarom zo belangrijk. Ik zou zelfs nog verder kunnen gaan en zeggen dat het van wezenlijk belang is voor onze toekomst. Ik streef er niet alleen naar om iets functioneels te scheppen, een ruimte te vullen of de natuur te kopiëren – het is zelfs niet mijn bedoeling om alleen maar iets moois te maken. Het gaat mij erom dat ik iets schep dat ons ergens diep vanbinnen raakt, een fundamenteel element. Het allerbelangrijkste is dat ik emoties opwek: zeer positieve emoties. En het is fantastisch als een landschap, tuin of beplanting van mijn hand dat voor elkaar krijgt.

PLANTEN VOOR MENSEN

Dit boek gaat over het aanleggen van plantenrijke tuinen en landschappen, over het afstemmen op de natuur om zo prachtige, bijzondere, vrolijke, fascinerende en opbeurende plekken te creëren, over het scheppen van tuinen die niet alleen maar gevuld zijn met groen, maar waarin natuurlijke vormen resoneren. Het gaat over de kracht en energie van de natuurlijke wereld en over onze relatie daarmee. Het gaat over hoe we onszelf kunnen bevrijden en bekrachtigen, door op een uitbundige wijze met planten te werken. Ik ben ervan overtuigd dat zorgvuldig naturalistisch beplante tuinen ons kunnen raken op plekken waar andere tuinen niet bij kunnen. We reageren er anders op en het roept heel andere gevoelens bij ons op. Dit boek is een gids voor ontwerpen met planten, waarbij schoonheid en betekenis worden gecombineerd met een frisse, milieubewuste blik, om zo plekken te creëren die harmoniëren met hun omgeving en met de natuur.

Hierboven en rechterbladzijde onderaan: De High Line in New York laat de economische, maatschappelijke en milieutechnische voordelen zien van indrukwekkende groene plekken in zelfs de dichtstbebouwde oppervlakten. Ontwerp: James Corner Field Operations & Piet Oudolf.

Bladzijde 8: Met dit voorbeeld als inspiratiebron, hebben we – samen met ons inzicht in de manier waarop plantengemeenschappen werken – de unieke mogelijkheid om onze eigen prachtige, adembenemende plantengemeenschappen te ontwerpen. Urban Meadows, Queen Elizabeth Olympic Park, Londen. Ontwerp: Nigel Dunnett.

Een van de voornaamste doelen van mijn ontwerpen is om een emotionele reactie bij de toeschouwer teweeg te brengen. Ik wil dat de kijker een overweldigend gevoel van schoonheid, warmte, ontzag, drama en fascinatie ervaart. En ik geloof dat deze ervaring het leven werkelijk kan verrijken en zelfs veranderen, doordat hij door de blokkades en conventies heen kan breken die we allemaal hebben opgebouwd. Zo kan de zuivere, kinderlijke, onbezoedelde vreugde en vrijheid in ons vrijkomen, net zoals schilderijen, sculpturen en muziek dat teweeg kunnen brengen. Maar anders dan welk medium dan ook, zijn planten levend en dynamisch en hierdoor verandert de compositie in de loop der tijd. Dat is zowel een opwindend als zeer uitdagend idee.

Beplantingsontwerp is een kunstvorm

Bij mijn werk met planten heb ik een paar stelregels. De eerste is: 'Beplantingsontwerp is een kunstvorm, afgestemd op de natuur.' 'Afgestemd op de natuur' verwijst naar 'een naturalistische omgang met planten'. Maar in de wereld van de naturalistische beplanting loop je gemakkelijk vast in allerlei technische details, die elk jaar complexer lijken te worden, met een heel scala aan verwarrende termen en methoden. Soms lijkt het dan ook meer te gaan om de details van het *hoe*, dan over het overweldigende *waarom*. Het is van cruciaal belang dat we het *waarom* niet uit het oog verliezen. En daar gaat het eerste deel van deze stelregel over: laten we niet vergeten dat tuinen mensen moeten ontroeren, aangrijpen en in verrukking brengen, net als een kunstwerk. Laten we dat dan ook boven aan de prioriteitenlijst zetten, want in onze steeds vollere wereld, waar we steeds meer in steeds kleinere ruimten moeten inpassen, moeten tuinen in de allereerste plaats iets voor de mensen betekenen als we er iets mee willen bereiken.

Het is van groot belang dat we manieren vinden om de naturalistische aanpak toe te passen in die kleine ruimten, maar ook in grootschalige projecten. We moeten ons richten op intimiteit en de menselijke schaal centraal stellen, ongeacht de omvang van het terrein waar we de beplanting voor ontwerpen. Daarom draait het, ondanks de sterk milieubewuste ethiek in dit boek, in de eerste plaats om mensen. Dat is onlosmakelijk verbonden met de naturalistische benadering van beplanting. Op zich is dit niets nieuws – we zijn eigenlijk al een paar decennia bezig met wat 'eigentijds naturalistisch beplantingsontwerp' is gaan heten (of de 'nieuwe vasteplantenbeweging').

Hieronder valt intussen een breed scala aan stijlen en benaderingen, elk met zijn eigen jargon en technische ontwerpprincipes. Een belangrijk doel van dit boek is om deze complexiteit op te lossen en terug te brengen tot een overzichtelijke en hanteerbare verzameling termen en principes. Het is tijd dat we bepalen waar we staan in de hele naturalistische beplantingsbeweging. Het is tijd om een sprong vooruit te maken en de principes van het naturalistisch beplanten op de hele plantenwereld toe te passen, niet meer alleen op de vaste planten.

Bovenaan: Het is mogelijk om zelfs in een meest verstedelijkte context, zoals hier in Barbican Centre in Londen, een naturalistische, meeslepende omgeving te scheppen die mensen blij maakt. Ontwerp aanplant: Nigel Dunnett.

Beplantingsontwerp is iets onmisbaars

Mijn tweede stelregel is op het eerste gezicht heel anders: 'Beplantingsontwerp is iets onmisbaars: het creëert leefbare ruimten en gezonde steden.' Het lijkt misschien in tegenspraak met de eerste regel, maar de twee hangen volledig met elkaar samen. We moeten af van het idee dat tuinontwerp vooral decoratief is en is bedoeld om onze bebouwde omgeving te verzachten. Ik promoot met mijn werk een heel ander gezichtspunt: in plaats van het sluitstuk, zou de beplanting juist het uitgangspunt moeten zijn, en niet moeten worden beschouwd als iets lichtzinnigs, maar als een bloedserieuze zaak. Beplanting is onmisbaar als je gezonde en leefbare plekken wilt scheppen, of dat nu in het hart van de stad is of op het platteland, in openbare ruimten of in particuliere tuinen. We moeten het idee loslaten dat groene ruimten niet meer dan een leuk extraatje zijn en inzien dat ze absoluut noodzakelijk zijn.

Een beplantingsontwerp is van groot belang vanwege de vele voordelen die de grond en de planten ons en het hele levensweb oplevert. En dat geldt helemaal voor beplanting die afgestemd op de natuur: elke tuin en elk park zal wel een bepaald voordeel bieden, maar als de beplanting is gebeurd volgens de principes van dit boek, functioneert de aanplant maximaal en is hij duurzaam in de breedst mogelijke zin. Er zijn nog zoveel plekken waar wat dit betreft winst te behalen valt. Laten we die mooie, creatieve beplantingsontwerpen niet beperken tot particuliere tuinen en plantsoenen, maar zorgen dat we er ook van kunnen genieten langs de straten en op andere openbare

Boven: Uitbundige uitingen van bloemen en planten op zoveel mogelijk plekken – zo kunnen we de verbinding met de natuur herstellen die voor veel mensen al bijna verloren is gegaan.

plekken, waar het tot voor kort nog ondenkbaar zou zijn geweest om een dergelijke beplanting neer te zetten! Zo komen we terug bij ons tweeledige doel: onze alledaagse leefomgeving gezonder en leefbaarder te maken – en tegelijkertijd verbluffend mooi.

Links: Vrolijke en kleurige naturalistische beplantingen kunnen onze diepe, vaak kinderlijke, emotionele verbinding met de natuur herstellen, soms zonder dat we het doorhebben. Housing Estate, Sheffield, met Nigel Dunnetts zadenmix 'Pictorial Meadows'.

Geïnspireerd door de natuur

Wie op een naturalistische manier te werk gaat, wordt per definitie geïnspireerd door de natuur. Maar wat betekent dat precies? Voor sommigen is het letterlijk: zij proberen tot in detail specifieke landschappen of plantengemeenschappen te kopiëren. Dit kan op een 'biogeografische' manier, door een plantengemeenschap op een bepaalde plek te bestuderen, en deze dan aan te passen en te stileren zodat hij op een andere locatie, waar de ecologische omstandigheden gunstig zijn, kan worden neergezet. In zijn boek *Sowing Beauty* uit 2017 geeft James Hitchmough bijvoorbeeld een uitgebreide lijst met plantensoorten van verschillende biogeografische Noord-Amerikaanse, Europese, Aziatische en Zuid-Afrikaanse plantengemeenschappen die de basis van nieuwe aanplant kunnen vormen, geïnspireerd op de combinaties die zich in het wild voordoen.

Als onderdeel van deze biogeografische aanpak kunnen we ook de inheemse plantenbewegingen noemen. Deze vinden dat beplantingsontwerpen alleen mogen bestaan uit inheemse plantensoorten van de betreffende regio. In de zuiverste vorm hiervan werken de ontwerpers alleen met inheemse soorten die de afspiegeling zijn van een lokale plantengemeenschap. Deze benadering is gebaseerd op de

schoonheid van die plantengemeenschappen, maar het herscheppen ervan in een andere omgeving – soms duizenden kilometers van de natuurlijke habitat verwijderd – is soms een behoorlijk ingewikkelde zaak. Een onderdeel van de eerder genoemde 'natuurlijke inspiratie' voor beplantingsontwerp zou volgens mij dan ook 'taxonomisch element' moeten zijn: het opstellen van lijsten van planten die samen een specifieke natuurlijke plantengemeenschap vormen, en aan de hand van deze lijsten dan je beplantingsontwerp te kiezen. Je kunt dan soorten kiezen die zich gezamenlijk hebben ontwikkeld en dus van nature goed samenwerken.

Uiteraard kunnen we 'natuurlijke inspiratie' ook anders opvatten. Naast een 'taxonomische ecologie', kun je ook denken aan een 'visuele ecologie'. Je probeert dan niet zozeer te herscheppen wat je in het wild heb gezien, maar gebruikt de vormen, texturen en kleuren van planten zoals ze zichzelf rangschikken en handhaven in natuurlijke plantengemeenschappen. Dit gebruik je dan als uitgangspunt

Boven: Mijn voornaamste inspiratiebron voor beplantingsontwerpen zijn weideplantengemeenschappen in het wild. Hier zie je een prachtige kleurencombinatie van de *Iris bulleyana* en *Persicaria bistorta* in een veld in Sichuan, China.

vanwaaruit je een nieuw beplantingsontwerp scheidt. Zo kun je ook gebruikmaken van het enorme plantenaanbod dat tegenwoordig beschikbaar is en er nieuwe natuurontwerpen mee creëren. Daar komt bij dat ik in deze onzekere tijden van klimaat- en milieuverandering waarin wij leven, een soort 'natuur van de toekomst' wil maken, die is aangepast aan de omstandigheden waarin we de komende jaren en decennia misschien zullen moeten leven. Samen-gevat gaat dit boek dus over het oproepen van de natuur, het vangen van de geest van een landschap, en over de methoden en technieken om natuurlijke elementen te combineren in eigentijdse, soms kunstmatige ruimten.

Leren van plantengemeenschappen

Maar nog belangrijker vind ik het om de opwekkende, elementaire emoties op te roepen en te stimuleren die natuurlijke landschappen in ons teweegbrengen. Volgens mij is het daarbij niet van belang of je een bestaande plantengemeenschap precies herschept. Het is een kwestie van inzicht hebben in de visuele triggers die ons de indruk geven dat een plek iets natuurlijks heeft.

Als ik dus zeg dat ik door de natuur word geïnspireerd, bedoel ik vooral dat ik de emoties die ik bij bepaalde natuurervaringen voel zo inspirerend vind. Maar mijn inspiratie haal ik ook nog uit iets anders: de dynamische, energetische, drijvende levenskracht van plantengemeenschappen en hoe ze werken als systeem. Want dat is wat ze zijn – een systeem van onderdelen die op elkaar

inwerken en samen één geheel vormen. Inzicht krijgen in de basismechanismen waarmee natuurlijke plantengemeenschappen werken, is de eenvoudigste manier om met een minimum aan middelen duurzame tuinontwerpen te maken die het prima volhouden. Ik noem dat *high-impact, low-input*-ontwerpen. Dát is de basis van mijn werkwijze.

Boven: Grote oppervlakken met dezelfde beplanting lijken op het eerste gezicht weliswaar intens, maar worden al snel als monotoon en overheersend ervaren.

